

HAZAI TÜKÖR

TOTH BELA

TISZA

(XIV. rész)

CHARON

A szakma az egykori írások szerint kiforrott kész kenyérkereset. Sok ezer éves. Azóta sem változott. Víz, két part, közötté átkelőhely, ez a rév, komppal, dereglyével, lélekvesztővel és révésszel.

A csongrádiak Charonja, amikor odáig érek, *köröm közül* eszik. Jobb kezében széles pengéjű bicska, baljának mutató- és hüvelykujja között füstötlen friss szalonna, melléfogva a gyűrüssel egy fej vöröshagyma, kisujja a *pillést* szorítja a tenyerébe. Egy falásnyi szalonnát levág, jobb hüvelykjével a pengére szorítja, ráteszi a kenyérre, abból két akkora darabot szel le, úgy viszi a szájához. Némely falatnál fogához kocódik a bicska. A hagymát vékony szeletekben küldi a többi után. Harsog a foga alatt. Morzsák hullanak bársonynadrágjára. Oda se figyelve söpörgeti bal tenyere élével. Lassú mozdulattal föláll, néhányat lép, megpiszkálja a dobos kályhát, kinéz a vízre szolgáló ablakon. A bicskát kenyérhéjhoz törüli, leteszi, alumínium kannafödélből vizet iszik, jobbjra kabátujjával törüli meg száját. Bundasapkáját följebb tolja, most látszik fehér homloka s a rágástól még játszadozó halántékizma.

A két karját az asztal szélére támasztja, a szemben levő emeletes faágy százszor lefestett kopott oldalára bámul, de nem azt nézi. Az ágyon kifordult belül pufajkák elnyútt tetemei.

Falóca. Azon ül. A lóca alatt hídlámpák, slagok, kábelek, olajjelölők, láncok. A falon olcsó rádió, mellette vagy 36 révész szolgálati rendje. Ki délelőttös, délutános, éjszakás, szabadnapos.

A kályha alatt fűzfa kas, tuskódarabokkal. Közötte piszkos szőrű kövér macska lustálkodik. Fölebredve ásít, szemét dörzsöli, rányérvant az evőre. De inkább csak szokásból, kényeskedve, mint éhségből.

A révház fa garádicsán léptek dübörögnek. Koppantás a szögezett ajtón, válasz nélkül belép egy nagy sipkás valaki. Tejeskannáit a lóca elé állítja. Takarékosan köszön.

— Aisten.

A révész még takarékosabban fogadja.

— A.

Igaz, hogy ő eszik. A macska fölkel, dörgölődni kezd a tejeskannákhoz. A kannagazda kedveskedve rügja el onnét. Újabb dübörgés a garádicson. Halántékán feszesre kötött dupla kendővel, írhakabátban, hidegtől pirosra festett menyecskeféle nyit be.

— Aisten.

— A.

— Hun jár a döröglye?

— Amoda.

Erre leül. Garabolyát a lócára teszi. Kesztyűben hagyott kezét összekulcsolja a hasán. A macska bőrszájú csizmájához dörgölődzik. Majd szembe leül az asszonnyal, fölnyiffant rá.

— Mi feslik?

Kíncstári, kézbesítő bőr iszákkal nyomakodik be egy postás. Csak úgy kiskabátosan, posztónadrágja oldalát elcsíptetve. Kerékpárral közlekedik. Megjelenése szétűti

a révházi csöndet. Mindenkinek kezét ad, otthonosan mozog. Simlis sapkáját a foga-szra csapja, kiles a révjárásra, vállon üti a révészt.

— Milyen lött a malac?

— Hagyja el — mondja a révész, s int. — Köcsögorrút többet az udvaromba nem eresztök. Ajándéknak sè!

— Nem övött?

— Övött az. Kétpofára, mint az ürge. Csak nem fogott rajta.

— Az enyém bevágott. Sèmmi panaszom rá. Ószig felpöndült pányván, paréjon, szeptember végig kimoslékoltam, hogy táguljon a pucra, azután darára fogtam. De dagadt is, mint a szalmaszálon fújva gömbölyítették vóna.

— Az a jó. Az enyém, mondom, kutyául zabált. Csak az egy olyan dógos disznó vót, hogy az soha lè nem feküdt. Az örökkè tött-vött. Fölfeszigette az akol tégláját, pedig négy drótot is az ormányába húztam. Akkor az agyarával tépte a dèszkafalat. Az agyarát is elszódtam neki. Akkor a belsò falakat kaparta az elsò lábával. Erre mögkòrmöltem, ahogy a lovat szokás. De még úgy is mindönnèk lèhetött azt nézni, csak disznónak nem. A csirkét, tyúkot úgy kapta el röptibe, akár a héja. A vályút labdázva dobálta. Éccaka nem aludt. Ácsorgott, fülelt. Úgy nem tudtam rátekinteni, hogy az tisztösségös disznó módjára aludt volna. Úgy fülelte, vizslatta örökkè a világot, mintha lött volna rá valami más bizva azon kívüli, hogy szépen hízzon. Ez direkt nem is akart hízni. Haragudtam rá kegyetlen, már másfél mázsa kukorica benne lötyögött, de szalonnája sèmmi. Mint az agár. Már úgy vótam vele, kizavarom az utcára, vagy agyonveröm.

Most hárman is jönnek túloldalra igyekvök, míg azok is kezét adnak minden bentlevöknek, addig megáll a révész a disznóhistóriában.

— Csak ölég az hozzá, panasztam én a disznót a sógornak. Annak a lütyü mulatós sógornak, hogy álmatlan a disznóm. Azt mondja a sógor, hát adjál be neki altatót! Gondoltam, könnyen beszélsz tè, de hazafelè mondom magamban, nem is olyan bolond a sógor. Szöröztem egy marék orvosságot, adogattam neki. Elöbb csak a vacsorájába. Fogott rajta. Aludt. Hortyogott. Né, mondom, aztán ebéd utánra is léfeketöm. De hallják, én mondom, olyan disznót még nem vágtam, amilyen abbul kereködött. Nè lögyön neköm soha rosszabb malacom, mint az. Persze köcsögorrút azért soha nem vöszök. Nem hazudom rá, nyolcujjas szalonna volt a hátán.

Legalább tizen döcögünk a révész históriáján. Nem kérdezi senki, igaz-e vagy sem. Ilyenkor, várakozás közben, nem akadályoskodik apróságokon az úton levö ember.

Ha nem kérdi a postás a disznót, ha nem ebben az irányban ballag a beszéd sodra, talán tizen is hallgatnánk egyszerre a révházban, csak a macska tátogna némelyünkre, s idönként az *aistenek* potyognának. De már erre a beszédfolyócskára mindjárt fölpászol a másik ember disznótörténete.

— Hát én mög hogy jártam pár esztendeje...

Ès aki tizenegyediknek lép be, kicsit figyel, s neki is van kész történet-papírha-joja, amely rápászol a beszédfolyóra.

Ès amikor partot üt az innensò oldalon a dereglye, többen figyelik az ablakon keresztül, még az ajtót is nyitva hagyják maguk után, úgy elsietnek, szinte köszönés nélkül. Kettèn maradunk.

— Hogy lesz az emberböl révész?

— Csak magamról beszélhetek. A vizet, aki a partján született, vagy megszereti, vagy megutálja. Gyerekkoromban hajós akartam lenni. De inkább csak azért, mert azoknak szép ruhájuk van. Aranygombokkal. Meg fütyülö a fölsözsebben. Meg tányersapka. Ès azok mindig a vízzel. Hanem mire lapátnyéire serdültem, kotróhajóra vetödtem sárhányónak. Sosem volt aranygombos ruhám. De a vizet nem bírtam itt hagyni. Mai kotróhajós már csak kòstolónak tudja, mit összelapátoltunk mi annak idején. Mai kotróhajósok kifelé is *báger* rakodik, meg ott vannak a szétnyilós sárhajók, aztán a magasnyomású vízszugár elvégzi azt, amit mi lapáttal cselekedtünk. De én, ahogy elöregedtem a sárhányástól, ide kíváncsoztam a révhez. Azelött is kòrtortunk mi e tájt. A kikötöt meg a révhelyet is ástuk majd évente, mert a Tisza újra meg újra eltömökdi, ahol neki járása van. Régtöl láttam, figyeltem ezt a munkát. Talán kicsit bele is szerettem. A révésznek csak ésszel kell hogy éljen, meg a szem legyen nyitva.

— Örömélet?

— Hát az. Minden valamirevaló foglalkozás az, ha kedveli az ember. Engem már innen visznek el.

— Mi dolga van a révésznek?

— Dolog az van mindig. Ilyenkor, télen, mikor itt a sarokszögletben megáll a jég, hát először is utat *billögtetünk* fűrésszel, csáklával, hogy víz legyen a dereglye alatt. Beállítjuk a kötelet, rendbe hozzuk a lejáratoakat, akkor aztán mozoghat rajta a nép. Mert a nép meg olyan, ha vasvilla esik is, menni kell. Különösen ezek a nagyrétiak, hát az hajtós népség. Ha leállunk egy-két napra, nagyobb zajlás vagy egyéb miatt, már ri, rettentően integet a másik oldalról. De hát már a révész sok mindent tud, csak éppen repülni nem.

— S ha integetnek, s nem bír menni a révész, akkor mit csinál?

— Visszaintegetünk. Hiszen mennénk mi. De mondom, dolgos kedvében a Tisza úgy ide rámolja a nyakszögbe a jeget, hogy néha két napig robbantja a katonaság, mire egy kis dereglye utat enged magán hasítani. Különösen ünnepekre, így télen, föltétlen útnak kell lenni. Mert a nyakszögben szűk a víz. Néha aztán maga az öreg is bajba kerül, mikor elrakja jéggel a saját útját. Ilyenkor emberkéz kell neki. Mert azt szereti. Ha az ember babrál vele. Mint az állat vagy bármi más lelkes. Szereti, ha cirógatják, törődnek vele. Azt is tartják a révészek, már nem úgy hitbelileg, hanem csak szólasból, évődésből, mikor nincs utunk; *az öregöt cirógatni köll*, mert rég kedveskedtünk neki, hogy egy kicsit megenyhüljön. Aztán mikor már út van, könnyen bánunk vele, mindig csak *tatarozni köll róla a búrit*. Erő mindig kell hozzá, de azt el is várja a Tisza. Ahogy ő jön-megy, úgy kell állítgatnunk a zsámolyokat a lejáratokhoz, szedjük a pocsolját a dereglye alól. Hát ez örökös motollálást kíván. Különben kiszorítana bennünket a partra. Úgy beforná szomorúságával az utat.

— Hát tavasszal?

— Mikor letakarodik a zajlás, felhúzzuk a pontonhidat. Azt is állítgatni kell a Tisza szeszélyeihez. Mikor milyen a szintje, rövidíteni, nyújtani. Aztán ha vízről jön valami, hajó, tutaj, uszály, hát kaput nyitogatunk előtte. A közúti forgalmat olyankor lezárjuk, kiráncigáljuk a szögeket, a felülről jövő víz szétárja a kapunyílast. Aztán mikor elment a teher, csörlőkkel becsukjuk víz ellenében.

— Szerencsétlenség?

— Kizárt dolog. Különösen mióta ez a magas híd van. Kiküszöbölte kis vizeknél a le-feljárást. Ezt ha jól beállítjuk, majdnem olyan egyenes, mint az állandó víz. Hát kis kaptatók akadnak rajta. De ha csúszós idő van, mindig felszórjuk *cunderrel*, kohósalakkal. Húsz éve szolgálom én ezt a révet, azalatt egy csikónak meg egy menyecskének a lába bicsaklott ki rajta. Ez a forgalomhoz képest semmi. 48 óta KPM átkelőhely. De azelőtt is csak filléreket szedtünk, mégis 48—50 ezer forint volt a havi bevétel. Ebből látszik, mekkora itt a forgalom.

— Örök ingajáratban vannak?

— Napkeltétől napnyugtáig. Ez olyan régi törvény, mint maga a rév.

— Aki éjszaka át akar menni?

— Vár reggelig. Vagy elmegy a szentesi úton.

— Nincs pardon?

— Rendkívüli esetben. Születés, tűz, baleset. De rendes úton járó ember megszokta már a törvényt. Némelyik legény elkésik, könyörög, végén a lócán hál, vagy viszsza megy a lányhoz, vagy kerül, vagy nekivetkőzik gatyára, fejére veszi a ruháját, átússza a vizet. Azt szabad. Az már a gusztuson múlik.

Nekünk csak tél vagy nyár van. Közben apály, dagály és minden vízállásjelentést figyelniünk kell, és vagy három megével följebb jegyezni. És a szeleket is figyeljük, mert azok nyomják a Tiszát, és olyankor föl kell készülnünk, mert a dereglye nagy darab jószág, néha elvinné kötelestül, vasmacskástul, ha nem vagyunk észnél. A kompnak a törvényét ismerjük, mert megrakodva nagy kár esne, ha az elszabadulna. Traktor, ló, autó benne egyszerre, meg az emberek. Azt nem lehet csupán az istenne, a véletlenre, a vízre hagyni. De amúgy az év legtöbb napja egyforma számunkra. Hát ilyenkor kutya. A víz fölött amúgy is mérgeesebb szelek járnak, mint a szárazon. Láncot, kötelet, evezőt fogdosni, átázik a kesztyű is, meg is fagy. De a révész nem köhög. Ha mi köhögünk, akkor csuklani kezd a dereglye. Ha az csuklik, tengeri betegséget kap az utas. Ha az utas émelyeg, könnyen *elhajintja a rókabört*. Az is a révész baja. Takarítani kell utána. De ez csak vicc. Részeg utas szokott émelyegni a vízen. Azt meg nem vagyunk kötelesek szállítani. Látja, még válogathatunk is. Majdnem úri foglalkozás, ugye?

VALAMIT VISZ A VIZ

— Nem jár izgalommal?

— Egy rossz krimifilm több izgalommal jár, mint a mi dolgunk. Habár, tudja, mikor évnék évadján *szűn léfelé a drót*, hogy cipel ám a Tisza, no akkor, de nappal is, fut ám a révézség kicsije, nagyja.

— Hát mit cipel a Tisza?

— Mikor árad, amit megfoghat. Hát két éve vagy hogy, este tízkor még nyugodt volt az *öreg*. Éjfélkor szalad ám a riadó lánc, hogy csónakra, csákyára, mert elszabadult Martfűn egy nagy nyárfa tutaj. Persze nem olyan sétatutajra kell gondolni, amin egy sátor van, meg egy *timony*, hanem kitermelt nyárfák szállító tutajja. Kéthármezer köbméter fa belerakva. Ha az gazda esze nélkül elindul, hát az, ami útjába kerül, szétdarál mindent. A víznek, ugye, nagy fogása esik rajta. Nyomja. Forgatja. Mondjuk nekivágja itt a hídnak, azt azután az isten se szedi össze többet. Márpedig egy ilyen eszetlen tutajon nem lehet oda eresztteni. Nincs is sok magyarázkodás, ilyenkor ha kell, ingre-gatyára vetkőzve ugjunk a víznek.

— Mit tudnak vele csinálni, hiszen gyöngé, törékeny csónakkal, ekkora erőnek eléje állni?

— A révérségek, őrházak leadják a hírt végig az érintett partosoknak. Akkor aztán felmegyünk jól, eléje a bajnak. Négy-öt kilométerre is. Ha bírunk, rászállunk a tutajra. Visszük a *bickét*, a köteleket dobókörtével. Akik a parton maradtak, azok már bickerudakkal várják, hogy kidobjuk a kötél végét. Mi aztán manőverezünk a tutajon, hogy közelebb csaljuk a parthoz. Szorítgatjuk a parthoz, ha bírjuk. Ha nem bírunk vele, akkor a hadsereget is felveszjük. Azok aztán *rocsóval*, mikor mivel, jönnek a segítségünkre. Csak megállítjuk a végén. Mielőtt valami bajt csinálna.

Rőzsepokrócot is hozott egy éjjel a víz. Kilencezer kéve rőzse partvédő pokrócnak le volt terítve Szolnok alatt. Egy része kővel lehányva. Azt is felmarékolta a Tisza áradáskor, hozta. De azért megfogtuk. Mielőtt elfűrészelte volna a hidat. Máskor meg vagy 10 km-es összefüggő jégdugó jött, azzal már nem bírtunk meg. Azt a katonaság győzte le.

Amúgy, élünk. Nézze, ha kicsit csihad a hidegebb szél, itt az ártéri erdőben mindjárt megszólal a vadgalamb. Az hamar hisz a tavaszban.

HALÁSZ

Herman Ottó *A magyar halászat-ról* írt könyvében felrója a Tiszáról, hogy egykor kétharmada volt víz, egyharmada hal. Ma másképp áll a helyzet. Erről beszélgetünk, Tisza-csöndösséggel, a csongrádi halással.

— Hogy lesz halász az emberből? Gondolom, a csongrádi ember, ahogy kinyitotta a szemét a vízre, azóta örökös kapcsolatban él vele.

— Közel születtem a vízhez. Ma is száz méterre van tőle a házam. Gyerekkoromban mindig benne vagy rajta voltam. A szülők fenytettek, mikor fürödni mentünk. Ha beledöglez, haza né gyere! Mindenféle gyermekjátékunk kapcsolatban volt a vízzel. Legtöbbször *pícéztünk*. A píce akkoriban csak gyermekfoglalkozásnak számított. Azt nekünk megengedték tiltott időben is. De ha felnőtt, akárcsak szórakozásból, a kezébe vette a botot, azt a vízi ember haszontalan valakinek tartotta. Komolytalannak. Valaki lehetett kártyás, ivós, meg volt bocsátva. De aki pícezett, arra intettek, nem idevalósi. A csongrádi, ha csak teljesen ki nem nőtt a környezetéből, máig sem tölti pícével az idejét. Ebből a megvetésből sok minden itt maradt. Ellenben járnak ide más vidékről megveszekedett pícesek, sokszor kutyának való rossz időben, és bedobják a horgot. Pedig nem is ismerik a vizet. Ilyenkor vízen járó embertől is megkérdezik nagy vadászszenvédélyükben, hol lehet itt halat fogni? Mire azt válaszoljuk neki: hát a Tiszában.

1926-tól mint kis-szerszámos bérlő a vízből kerestem a kenyeremet. De én csak véghoroggal halásztam.

— Megfelelt ez a terület a mai halászfelosztásnak?

— Nem. Akkor nagybérlők adták szakaszonként nekünk a Tiszát. Ma a csongrádi halász tsz-nek 40 kilométer Tiszája van, a Körösben is néhány kilométer, meg egy csomó dögvíz.

— Mit jelent az, véghoroggal halászni?

— Véghoroggal nem mindenki tud fogni. Nem is mindenki szereti. Sok munkát, időt igényel. Már magát a csalit megszerezni is elég fáradságos munka. Hosszú vég-horogra legjobb csali a kérész vagy más néven a harcsaféreg. Ez a tiszavirág álcája. De megfelel a földigiliszta, a pióca, vagy az egész apró hal, amikor ragadozó halakra

megyünk. Süllőre, harcára. Manapság különösen a kérészt nehéz megszerezni. Régebben, mikor lejjebb volt a víz, a véghorgos halász két-három óra alatt egész napi csalit is beteremtett. De most úgy el van veszve, a 10—15 év előtti kérészállomány-nak talán csak egy tizede van már.

— Vajon a vizek mérgezettsége ennek a pusztulásnak az oka?

— Nem. Mióta ilyen alacsony nyári vizek vannak, hogy kimaradoznak a férges *padkák*, ezek az agyagos, sárga földes, márgás partoldalok, mindig kénytelen a féreg lejjebb húzódni a víz után, de ott már csak homokot talál. A homokban pedig nem tud elfészkelni. A halak könnyen, idő előtt összeszedik. De a tavaszi nagyvizek is pusztítják a megmaradt kérészt, mert kisodorják az árterületekre. Itt meg az a baja a kérésznek, hogy nem bírja sokáig a mély vizet. Elvesz.

— Ha kérészzel csalizza fel a véghorgot, milyen halra vadászik?

— Kérészzel minden halat meg lehet fogni. Talán a Tiszán valamikor más egyéb adottságokkal együtt azért is volt olyan hatalmas halbőség, mert ezek a lözpartok bőségben termelték, nevelték föl a kérészeket. És ha áradt a víz, akkor is kibújt, ha apadt, akkor is. Mindig jó legelőt biztosított a halaknak. Akkor a Tisza vize is, ha kisebbre apadt, kérészszagú volt. Mikor aztán kivirágzott, teljes álcaszaga volt a víznek.

— Kellemetlen?

— Nem. A hal és a pocsolya szaga együtt. Halászembernek nem kellemetlen.

— Milyen eszközöket használnak a csongrádiak a régi szerszámok közül?

— A szerszámok nem újulnak. A régen való eszközökből inkább leteszünk néhányat, amikkel az ilyen vékonyhalú vizekben már nem lehet fogni. Mert egyre vesz el a hal. A termelőszövetkezetnek volt elektromos halászgépe. De gép nélkül is minden évben túlteljesítettük a termelési terveinket, így aztán letettünk a gépről, nem nyúztuk vele a vizeket, halakat. Mert a gép kihajtja apraját-nagyját a vízből. Aztán már a sporthorgász csak üres lötyöt talál utánunk, akárhol próbálkozott. De amikor használtuk, inkább ott jártunk vele, ahol nádas, gazos a víz, ahol nem lehetett a húzóhálót használni, mert mindenbe beleakadozott, elszakadozott. Ott a hálót kíméltük vele. Ami hal megbújt utána, elektromos sokkot kapott, benn maradt a nádas között, az sokáig nem is mutatkozott azután.

— Milyen hatósugara volt az ilyen gépnek?

— 4—5 métert besugárzott az elektromos szárny. Ami hal — ott lehetett vele eredményesen fogni — fejjel állt a mi menetirányunknak, az beleszaladt a szákba. A ladi, amelyiken rajta van az aggregátor meg a motor, szépen lassan haladt a vízen. Akár a nád közt, *zsombikban* vagy a fenékben megbújt halakat felverte, felszip-pantotta. Amelyik farokkal állt a szák felé, az elszaladt. Sokszor az is el tudott szaladni, amelyik oldalt állt.

ÓSI ÉS MODERN

— És a *gyalmos* halászatnak van még keletje a csongrádiak kezében?

— Az most is a legalkalmasabb halfogó eszközünk, akár az őskorban. És *gyalom-nak* nevezzük most is. Az az öregháló vagy nagyháló.

— És az anyagában nem változott meg?

— Valamikor persze a halász a kendert is maga termesztette, ő nyűtte, áztatta, tilolta, sodorta, fonta, kötötte. Később, mikor a szegedi Kender elkezdte a jobb fajta kenderfonalakat sodorni, és nem is adta túl drágán, akkor a halászok is jobban kímélhették magukat. De csak fonalat vettek, a hálót maguk kötötték. Még később, mikor Szegeden létrejött a mechanikai háló gyártása, már nem volt érdemes háznál bíbelődni vele. Különösen a nagyhálókkal. Mert gépen elég gyorsan készült a háló, és nem is voltak túl drágák. Mert akármilyen ügyes a hálókötő halász, attól függ, hogy milyen anyagból dolgozik persze, mondjuk 3/10-es hálóanyagból nem tud fél kilót felkötni egy nap alatt. Csak ha reggel lámpagyújtásnál kezdi el, és késő éjszakáig köti. Ha magának köti az ember, akkor nem számít, hogy mennyit dolgozott vele. De voltak és vannak bérkötők, főleg kiöregedett vízi veteránok, akik ma is megkötik nekünk — a szövetkezetnek — 78—80 forintért kilóját. Egy kilót három-négy nap alatt köt föl. Hát ez a kereset nem nagyon zsírozza meg a káposztát.

Amióta bejött a *perlon*, mind a nagyhálót, mind a kicsit abból készíti vagy készítteti a halász. Manapság legalább 85%-a a szerszámainknak perlonból készül. Ez elég erős anyag, és a kenderrel szemben nagy előnye, hogy nem rohad. Nem kell akkora gondnal kezelni, mint a régi *gyalomokat*. Nem kell kátrányozni, kékkővezni. Ez

hálás anyag, kíméli a halászt, sok munkától megszabadítja. A kendergyalmot évente kétszer kátrányozni kellett, kéthetenként kékkövezni. A kékkő a kenderanyag szálai közé férközött baktériumot pusztította. És megakadályozta a gombásodást.

A *varsát*, mióta az ember a szemét a halra vetette, mindig is használta. De itt a Tiszán olyan vízfagó cölöprendszerekre én nem emlékszem, hogy használták volna. *Vejszéket* használtak, azok olyanok, mint a varsák, csak vesszőből készültek. De a vesszővarsák is kivesznek már a használatból. Idősebb halászok fenékvarsának még kötnek vesszőből, de manapság leginkább az alpári halászok használják azt is. Mert ott olyan a víz meg a haljárás, hogy még kifizetődik vele bibelődni. Mára úgy lecsök-kent a Tisza halállománya, hogy azok a kapitális nagy harcsák, amelyekre érdemes volt vejszékkal vadászni, szinte már nem is akadnak. Pedig ívóhelyek még lennének, de nincs a Tiszának elég vízhozama. Amikor nagy a vize, akkor még hideg az idő. Olyankor nemigen mozog a hal. A szabályozással felgyorsult a Tisza. Nem tárol a kanyarokban, kiöntésekben. Mire felmelegszik az idő halszaporodásra, már alig van az árokban víz. Nem terül el nyári időszakban, hogy a hal nyugodtan elívhasson benne és kikeljen. Már vagy 15 éve nem volt olyan termelő víz, amelynek 5—6 évenként lennie kellene. Hogy a víz áprilisban jöjjön ki a rétre, és június közepén menne vissza. Tudom, mezőgazdasági szempontból nem lenne ez jó vízjárás, de a halászatnak ez lenne az áldás. Hanem az a mezőség, ami a gátak között víztárolónak megmaradt, elég lenne a nagyobb haltenyésztésre a mostaninál, ha tartósan benne maradna a víz. Van itt a gátak között olyan térség, pl. Bokros fölött, hogy kora tavasszal 8 km szélességben ül a földeken. Vagy ott van fönna a Tószegi rét.

A nagy-szerszámú halászok máig is használják az élővízi kerítő hálót és a dögi gyalomhálót. Az élővízi háló 80—90 öles hosszú. A dögi háló nagysága azon múlik, hogy milyen állóvízben használják. Egyik holtág szélesebb, mint a másik. Természetesen a körösi holtágak keskenyebbek, mint a tiszaiak. Itt kisebb hálókat használnak. Az élővízi kerítőhálónak máig sincs zsákja, csak elég jó nagy *léhése*. A dögi hálónak a közepén mindnek zsákja van, hogy ne csak bekerítse, de egyúttal meg is fogja a a halat. Ez a zsák kétszeles, 120 szemes: 8 méter hosszú. Ennek van *léhése*, ami *pál-hával* van bekötve. A nagyszerszámúak használták még a borogatót, más néven tapogatót, az olyan holtágokban, ahol gazos, suhas volt a víz széle. Mert a hal egy-két hálózás után mindig kipakol a szélbe. Ott aztán vagy gyalogtapogatóval, vagy *reginás* tapogatóval utána megy a halász.

Szerszámaink közé tartozik még a *laftoló* háló. Felső-Tiszán általában négy ember dolgozik ezzel a hálófajttal. De nevezik ezt népnyelvi módon *pirittyének* is. Mifelénk ezt a pirittyét két ladikról hat ember kezeli. A hálót talán azért nevezik *laftoló*-nak, mert amikor húzzák a halászok, olyan hangot ad, *lafsolja* a vizet.

— A két csónak között megöblösödik a háló, szétnyílik, ahogy megy lefelé a két csónak, ilyenkor már kifliszárban van a háló. Mikor egy darabot elmentek, akkor a két csónak hirtelen összeszalad, amilyen gyorsan lehet, mert az gyorsháló, szedik föl-felé, szaporán az *alsóinat*, hogy a közé került hal ki ne tudjon szaladni.

APACSÚR

Az élővízi nagyhálónál, ha egy kicsit elevebb a víz, akkor két ember marad kint a parton, ezek egy ladikkal állnak kinn, őket nevezük apacsosoknak. A ladikra van felkötve az *apacs*. Az apacsot nem mindig a partra teszi ki a halász, hanem vagy 20 méterre befelé a vízben, a kísérő ladikban. Ez a parti két ember lassan húzza a hálót, a száraz felé, de haladnak kicsit lefelé a víz folyásával is. Mikor a belső ladik kiér a partszélre, lecsatolják az apacsok róla. Aztán gyalog vezetik a parton, de ha nagy a víznek a nyomása, akkor bickével fogják meg a hálót. A hálónak az elejét nagyon viszi a víz, ilyenkor hegyes karóval a parton kell visszatartani. Amikor kezdik a hálót vízbe vetni, azt egy nagyobb ladik viszi befelé a meder közepébe. Mikor beértek, kidobták az apacs követ, a belső apacsét, elkezdnek lassan lefelé *halápolni*. És lassan, nagy ívben kanyarodnak kifelé a part felé. Ilyenkor dobálják ki a kötelet, és minél közelebb vannak a szárazhoz, annál gyorsabban mennek, végül kiugrálanak az emberek, elkezdik kifelé húzni a hálót.

Ilyenkor már kint van mind a két apacs a parton, kezdik a hálót szedni, minden embernek megvan a feladata, az egyik az *inat* szedi, másik a *parát*. Összeszűkül ilyenkor a háló, s ha igazi a fogás, nyüzsgönek a halak. Egy-egy ilyen partit halásznyelven *bokornak* neveznek, aminek a feje a hálómester. Halászat közben ő kormányoz, és a parát hányja kifelé. A két utána következő halászt nevezik első legényeknek. Azután jönnek a derekasok, ezek a háló derekán dolgoznak, azután az *ól-*

mos, aki az alsó inat dobálja kifelé. Hát körülbelül efféle munkálatai vannak a nagyhálós halászatnak. Na persze, a rengeteg részletkérdés. Az első legény partrahúzáskor az inat tapossa, hogy ki ne jöjjön a vízből. A derekas pedig húzza. Mert ha a háló kibuggyan a vízből, alul elszaladnak a halak. A hálót mindig a fenéken kell tartani.

A laftoló hálónál három-három ember van. Egy derekas, ennek van a legnehezebb dolga. Kettő elsővezős, harmadik kormányos és két apacsos, vagy más néven *laptáros*.

A kisapacsos van erősítve a felső paráskötél. De az alsó in is hozzáerősítve. A belső nagyapacs, ez már magas, 3—4 méteres, nagy kövel az alján. Legutoljára ezt dobják ki a halászok a mederbe. Sietnek ki a partra, köteleket kidobálva, és húzzák a nagyapacsot a kisapaccsal össze. Ezt a hálót akkor használjuk, amikor beveszi a víz. Általában alacsony vízállásnál lehet használni, mikor olyan fél ledöglőben van a Tisza. Víz ellenében soha nem halászik a halász. Minden szerszámnak csak vízzel van járása. Akár a *kecék*, egyes vagy *kusza kece*, mind vízzel jár. Laftolóval sem lehet bármikor halra menni. A laftoló háromszeles, ami azt jelenti, hogy 180 szemes. Ez meglából 8 méteres vizet. De mikor ez már egyenesen megy, hogy öble nincs, akkor halat sem fog. Öblének kell lenni az in és a para között.

— Valamilyen szótárban találkoztam a *dalladzó* evező fogalmával. Létezik még ez?

— Létezik. Ez a *ciklonyevezdő*. Kecézésnél használjuk. Nagy ormóttan evező, az a szokása, hogy nagyon jól taszítja a ladikot. A ciklonyevezdőnek van akkora tolla, mint egy fél konyhaasztal.

— Miért előnyösebb, mint az oldalevező?

— Ha iszapon megy a kece, vagy *gancsra* rákapaszzkodik, a *dalladzó* elbír vele. Az ember rádül a ciklony nyelére, de a víz is nyomja a ladikot. Így aztán a fenéken járó kecét el bírja húzni.

— Korábban említettük a tiszai, körösi *dögöket*. Milyen dögök vannak a csongrádiak kezén?

— Elsősorban az ártéri dögök, amit a réti víz jár. Ezek belül vannak a gátakon. Ilyenek a Tiszán, a Körösön is akadnak. De vannak mentett területű dögjeink is. Ezekre már nem jár be a Tisza vize sehoh sem. Minden árterületű holtágnak megvan a neve. A mi körösi területünkön Szelevénnyel szemben: *Malomzug*, *Ziriszló*, *Szivornyadög*, *Keselyes*, *Kurca-dög*, *Brenta-dög*, *Zárt-dög*. A Körös gátján kívül: *Nagytehenes*, *Kistehenes-dögök*, *Rázsonyi-dög*.

A Tiszán: *Lófogó*, lefelé haladva *Zsup*, nagyon jó dög, *Labodár*, ezek nagy kiterjedésű, elég halas árterületi dögök. Akkor a *Gyovai Holt-Tisza*, már a mentesített oldalon, *Mámai-réti Holt-Tisza*, *Csépai Holt-Tisza*, *Serház*, *Zugi Holt-Tisza*, *Kurca főcsatorna*.

De nemcsak a dögöknek, hanem itt minden száz méternek megvan a neve. A halász a szerszámokat úgy szúrja le a víz alá, hogy avatlan kéz el ne erje. Ha a másik halász megy fölészni, kérdi, hol van elvetve a horog? Aztán hogy mindennek neve van, hát a másik érti a nevet pontosan. A Tiszán a Köröstől fölfelé haladva: *Torokfőle*, *Órház alja*, *Centrálé alja*, *Híd alja*, *Híd föle*, *Ellési kissarok*, *Ellési nagysarok*, a vashídtól lefelé: *Ásás eleje*, *Sebes sarok*, *Vashíd föle*, *Vashíd alja*, *Kilencedik pokrózás*, *Kilencesi sarkantyúk*, *Strand föle*, *Szentesi Réh alja*, *Sziget föle*, *Sziget fara*, *Sárga szirt*, *Kohut örvény*, *Zsup szirt*, *Zsupi láp*, *Zsupi komp alja*, *Lándor fővény*, *Labodári szirt*, *Kutyás szirt*, *Kutyás örvény*, *Körös szirt eleje*, *Körös szirt dereka*, *alja*, *Csanyi lágy*, *Csanyi pokrózás*, *Oláh állás*, *Dög állás*. Az *Oláh állást* azért nevezték így, mert a tutajosok éjszakára szerettek ebben a csendesebb kanyarulatban kikötni. *Dög állás* meg onnét vette a nevét, hogy a Tisza ebben a másik kanyarulatában magát tisztítva itt verte ki a fentről hozott dögöket.

De ezek inkább csak a nagyobb nevek. Még ezeken az állomásokon belül sok apró nevünk van. Ha pl. egy szirt hosszú, mint az *Ellési szirt*, kb. 3 km, akkor rövidebb távolságokra a halász elosztja. Pl. *Kis szirt*, *Kis ellési becsapó*, *Itató szirt*, *Ellési nagysarok*, *Zátonyság*. Ezeket a neveket nem írják fel sehová, csak a halászok tudják. Ezért aztán a mieink vaksötétben is elmennek a vízen a szerszámhoz. Hanem a halász nemcsak felülről, hanem a víz alatti tájakat is ismeri, meg a víz szokásait.

A VÍZ

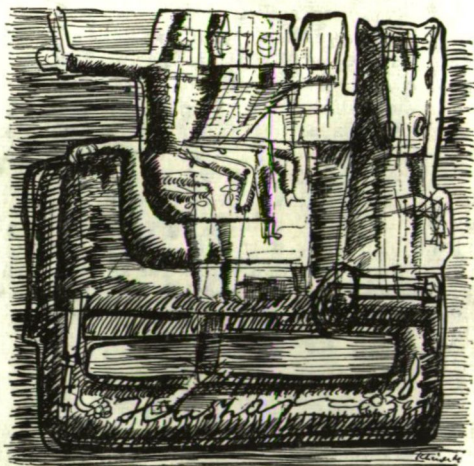
— Milyen szokásai vannak a víznek?

— Amikor azt mondja a halász, a víznek a *sebjin*, azon azt kell érteni, hogy ott megy a csónakkal, ahol legjobban folyik a víz. Ez nem a közepe. Ahol vágódik a folyó, szóval kanyarodik, ott a víz *sebje* közelebb van a jobb parthoz, mint a közepéhez.

Ott sebes a folyó. Ezért mondjuk: *sebje*. A másik part ebben az esetben zátonyos. Itt már a víznek nincs sodra. Folyik itt is a víz, de lomhán. Ezt a vízi emberek *langónak* nevezik. Ahol sarkos kanyarulat van, ott a parthoz közel kiver a sodra, három-négy méterre, de a sarok után ott jár a visszaforduló örvény. Ez a fajta örvény a mi nyelvünkön a *limány*. Az örvénynek a visszafolyó része 20—40 méteres limány lehet. De a limánynak van *csapata*. Ahol a visszafolyó limány és a lefelé menő víz találkozik egymással, ez a *csapata*. Nagy kanyarulatoknál keletkeznek az örvények. Ott fél-Tisza nagyságban keringőzik a víz. De ezek nem veszélyesek. Valamikor az ilyen örvényes helyek nagyon halas helyek voltak. Mert a folyóvízzel lehozott faderekak a mélyben megálltak, ahol a hal jó búvó-, evőhelyet talált, mert a víz odahozta neki a táplálékot is. A mi vizeinken ilyen jó halas örvény a bokrosi meg a gyovai, és a Körös-toroki. De további örvényeink a szentesi, a kutyás, csanyteleki. Ha kormány nélkül hagyja az ember a ladikot, azért ezek az örvények megforgatják. A legkisebb tiszai vízállásnál is lehetnek olyan 15—18 méter mélyek. A gyovai örvény megfordítja a tutajt is, ha nem figyel a tutajos. Persze csak a kisebbeket, az egy-két tagúakat. A több tagú tutajt nem bírja megfordítani. Már úgy értem, hogy nem fejjel lefelé, mint a víznyelő örvények szokták, hanem hátraarcot csináltat vele. Gyakorlott tutajosok tudják, hogy soha nem szabad beleveretni a rakománnyal a limányba. Mert ha a visszamenő vízbe beleér a tutaj eleje, persze kanyarban, visszakozz származik belőle, mert ennek a nagy erőnek az a szokása.

Még az örvénynek van egy megnevezése, ez a *buzgár*. A buzgár ott kezdődik, ahol a kétfelé menő víz találkozásakor indul a csapat. A hal ezen a helyen is nagyon szeret járn. Mert nagy sodrással jó táplálékot szállít neki a Tisza.

A fenék tekintetében vannak: homokos, márgás, agyagos, kavicsos, lágy, iszapos fenekek. Mert nem mindenütt egyforma anyagot ejt le a Tisza. A halásznak ezt jól kell tudnia, mert pl. sárga földes fenéken nagyon szeret a márna, kecsege. De az agyagosokon minden hal megfordul. Mély, iszapos területen a harcsa szeret tanyázni. A mesterséges műtárgyak alatt, a partvédelmi *pokrócok* alatt, ha a víz elég mély, akkor jó halas helyek szoktak lenni. A hal kedveli a pokróc alatti lakást, élést. Főleg nyáron.



SCHENER MIHÁLY: MÉZESKALÁCSHUSZÁR